

Izvorni znanstveni članak
UDK 656.6 (497.13 DUB) (091) »17«
Članak je primljen 24. V. 1989.

Vesna Miović-Perić

Zavod za povijesne znanosti JAZU,
Dubrovnik, Lapadska obala 6

FERMANI DUBROVAČKIM POMORCIMA

Ferman je naređenje izdato u ime sultana, adresirano na bilo koga od njegovih podanika, vazala ili tributara.

U ovom će radu biti govora o fermanima koji su se na molbu Dubrovčana izdavali našim kapetanima, da bi im se omogućila sigurnija plovidba po Sredozemnom i Egejskom moru. U Historijskom arhivu u Dubrovniku, u seriji »Acta Turcarum« pronađeno je 213 ovakvih dokumenata, izdatih u vremenskom razdoblju od 1743. do 1783. godine odnosno u doba vladavine sultana Mahmuda I (1730—1754), Osmana III (1754—1757), Mustafe III (1757—1773) i Abdulhamida I (1773—1789). U radu su, između ostalog, navedeni prijevodi molbe za izdavanje fermana, fermana za kap. Grgura Mrgudića, te fermana za neometan prolaz kroz Dardanele, izdatog kapetanu Jakovu Šodrnji. Priložen je i popis imena kapetana pronađenih u spomenutim dokumentima.

Na početku fermana izdanih dubrovačkim kapetanima nalazi se riječ »On« tj. Bog, koja predstavlja zazivanje Boga (invocatio). Ispod je turga-sultanov monogram, koji ispisuje nišandži odnosno tugarī.¹ Stavljanjem ture dokument stječe i pravnu vrijednost. Slijedi oslovljavanje službenika Carstva (inscriptio), uz čije se titule nabrajaju mnogi superlativni epiteti. Ovi epiteti su nepromjenjivi i točno određeni za svakog pojedinog službenika, a ozakonio ih je sultan Mehmed II Osvajač, svojom Kanun-namom. Oni predstavljaju dužnosti i obaveze određenog ranga, a nipošto nisu karakteristike date osobe. Često se ime dotične osobe uopće ne navodi, nego se ondje gdje je ono trebalo stajati ostavlja slobodan prostor.² Izlaganje (narratio) obično je najduži dio fermana, koji sadrži objašnjenje njegovog izdavanja i onoga što mu je prethodilo. Potom slijedi naređenje (dispositio) koje i počinju rječju »naređujem«. Na poleđini fermana nalazi se tzv. »repati pot-

¹ Nišandži, dobar poznavalac zakona, bio je u sultanovom savjetu — Divanu treći po rangu. Prvi je bio veliki vezir, a drugi po rangu su bili kaziaskeri, vojno-sudski organi. Ispod nišandžije bio je defterdar, ministar finansija. Dalje su slijedili komandant janjičarskog korpusa i admiral flote, zaduženi za vojna pitanja. U Divanu su bile prisutne još neke ličnosti, ali bez prava glasa.

Vidi: Борис Недков, Османотурска дипломатика и палеография I, Наука и изкуство, София, 1966, str. 43—47.

² Ibid., str. 136. Kod fermana kap. Grguru Mrgudiću, kao i kod mnogih drugih, ostavljen je slobodan prostor nakon nabiranja epiteta admirala flote.

pisar — paraf lica koje provjerava ispravnost dokumenta, te jedan ili više potpisa pisara.³

*

Četrdesetih godina XVIII. st. nakon izvjesne stagnacije, dubrovačko pomorstvo iznova se počelo razvijati. Vlada je donijela nove propise, počeli su se graditi veći brodovi, pogodniji za izvanjadransku plovidbu, a poseban ured vodio je brigu o razvoju trgovačke mornarice. Ovakav nagli razvoj pomorstva zahtijevao je i povećanje broja konzularnih predstavništava, kojih je u drugoj polovini XVIII. st. bilo sveukupno oko 80, a osnovni zadatak im je bio podržavanje razvoja trgovačke mornarice. Razvoju pomorstva pogodovao je i evropski rat u kojem su veliku korist izvlačili brodovi pod neutralnom zastavom.⁴ Ipak, i pored neutralne zastave, sigurnost plovidbe ozbiljno su ugrožavali gusari Tripolitanije, Alžira, Tunisa Maroka. Ove su zemlje, izuzevši Maroko, u XVI. st. postale provincije Osmanskog Carstva. Iako su nominalno bile obavezne plaćati Porti danak, on je više bio nalik na neku vrstu poklona, a one su se pod upravom domaćih vladara osjećale polusamostalnim. Ove provincije su s vremenom postale gusarske države. Gusarstvo je gotovo isključivo bilo usmjereno protiv kršćana. Postojao je točno određen porez na zarobljenike i plijen, a prihod od gusarenja bio je glavni izvor dohotka državnih blagajni navedenih zemalja. Gusarski brodovi su povremeno ulazili u sklop osmanlijske flote. Budući da je ona od XVIII. st. počela slabiti, tako je slabila i osmanlijska vlast nad afričkim provincijama.⁵

Godine 1744. tripolitanski gusari oteli su jedan dubrovački brod. Vlada je zatražila pomoć Porte i brod je na kraju pušten, iako je tripolitanski bej tvrdio da njegova zemlja, za razliku od Osmanlija, nema prijateljske odnose sa Dubrovnikom. Ova bejova izjava potvrđuje činjenicu o slabljenju osmanlijske vlasti nad afričkim provincijama, udaljenim od sultanovog dvora u Carigradu. Sam čin oslobođanja broda nije zadovoljio vladu Republike. Ona je zatražila od Porte da se za *svaki* brod izda ferman, koji bi trebao omogućiti sigurniju plovidbu. Porta je, vidjevši u razvoju dubrovačkog pomorstva i vlastite interese, prihvatila zahtjev dubrovačke vlade, te su tako, opskrbljeni fermanom, brodovi dubrovačke trgovačke flote sve češće i češće plovili prema Levantu i Carigradu.⁶

Izdavanju fermana prethodi molba (arzuhal). Molbe se u principu nisu vraćale onima koji su ih podnosili, međutim, Dubrovčanima je često bilo dozvoljeno da ih zadrže. Budući da su fermami određenog sultana prestajali vrijediti po njegovoj smrti, pa je od njegovog nasljednika trebalo zatražiti novi dokument, a znalo se i dogoditi da se vrijednost živućeg sultana osporava, molbe su očito predstavljale veoma vrijedan dokument.⁷

Molbe za izdavanje fermana našim pomorcima podnosili su Pragu Sreće, odnosno uzvišenog Porti, naši konzuli u Carigradu i poklisari harača kao

³ Opširnije o fermanu vidi: Medžima Selmanović, Ferman — diplomatički osvrt, Prilozi za orijentalnu filologiju, Sarajevo, 1978.

⁴ V. Vinaver, Dubrovnik i Turska u XVIII veku, SAN, Posebna izdanja, knjiga CCCI, Istorijski institut, knjiga 11, Beograd, 1960, str. 98, 99.

⁵ F. Hiti, Istorija Arapa, Veselin Masleša, Sarajevo, 1988, str. 639—642.

⁶ V. Vinaver, o. c. (4), str. 100, 101.

⁷ N. H. Biegmann, The Turco-Ragusan Relationship according to the Firman of Murad III (1757—1795) extant in the State Archives of Dubrovnik, The Hague — Paris, 1967, str. 13, 14.

izvanredni poslanici. Po predaji harača, oni su obavljali i druge poslove za Republiku. Spominju se slijedeći parovi: Matteo Niccolo di Sorgo i Serafino Giovanni di Bona (1759—1761), Niccolo Matteo di Ghetaldi i Giovanni Francesco Girolamo di Sorgo (1762, 63), Serafino Giovanni di Bona i Clemente Giovanni di Menze (1764, 65), Mariño Francesco di Tudisi i Luca Filippo di Sorgo (1776—1768), Baltasare Niccolo di Gozze i Marino Matteo di Zama-gna (1777—1779), te Niccolo Natale di Saraca i Francesco Matteo di Gradi (1783). Konzuli su u ovom periodu bili Luka Kiriko, Đuro Kiriko, Đuro Cur-rić i Federiko Kiriko. Anđelo Tomini se spominje kao zamjenik konzula (chargé d'affaires), godine 1766.

Molbu čiji će prijevod biti ovdje naveden, podnijeli su poklisari Niccolo Matteo di Ghetaldi i Giovanni Francesco di Sorgo, zahtijevajući ferman za kapetana Ivana Habića. Molba nije datirana, ali mi znamo da su ova dva poklisara boravila u Carigradu 1762—63. godine. Nažalost, »uzvratni« ferman na ime kap. Habića očito je zagubljen, jer je vrlo mala mogućnost da je ova molba bila odbijena.

Molba za kap. Ivana Habića:

Njegovom veličanstvu, uzvišenom i milostivom sultanu, neka bude do-brog zdravlja;

Moli se uzvišeni ferman, naslovljen na admirala flote, suce i njihove opunomoćnike na Sredozemnom i Egejskom moru, lučke nadzornike i osta-le časnike, da bi se spriječilo da dubrovački kapetan Ivan Habić, koji se sa svojim ljudima ukrcao na jedan trgovački brod, bude ometan prilikom trgo-vanja po Hiosu, Cipru, Kreti i ostalim pristaništima, lukama i otocima; te da alžirski, tuniski, tripolitanski, marokanski i ostali zapovjednici ne bi ome-tali i zlostavljali spomenutog kapetana kad ga susretnu na moru, nego da mu pruže pomoć i zaštitu.

U ruke ostalih naših kapetana blagonaklono su se predavala plemenita naređenja, koja se temelje na klauzulama uzvišene vjerodajnice. Zato se mo-li njegovo veličanstvo, uzvišeni sultan, da u skladu sa ranije izdavanim na-ređenjima, koja se oslanjaju na uzvišenu vjerodajnicu, u ruke spomenutog kapetana blagonaklono izruči visoko naređenje.

Uzvišeni ferman je u nadležstvu njegovog veličanstva, uzvišenog sultana.

Nikša Ghetaldi i Franić Sorgo,
poklisari Dubrovnika

Sadržaji fermana dubrovačkim pomorcima skoro su identični. Svi fer-mani su naslovljeni na admirala turske flote, čije se ime ne navodi uvijek, na suce na obalama Sredozemnog i Egejskog mora, na njihove opunomoćni-ke na Hiosu i Cipru (u nekim dokumentima i na one u Smirni), te na lučke nadzornike u navedenim oblastima.

Izlaganje (narratio) koje slijedi, moglo bi se podijeliti na dva dijela. U prvom se dijelu spominju obaveze i povlastice dubrovačkih trgovaca u Ru-meliji — evropskom dijelu Osmanskog Carstva. Oni su bili obavezni plaćati svojem zakupniku carine 2% od vrijednosti prodane robe, a u ime zakupa uplaćivali su svakih 6 mjeseci 50 000 aspri u carsku blagajnu. Ova prva oba-veza bila je regulirana još 1442. godine, kad je sklopljen dvostrani ugovor iz-među Republike i Murata II. Bilo je određeno da će dubrovački trgovci u Rumeliji plaćati 2% carine na prodanu robu, kako se to radilo još i u Plov-

divu, Kratovu i Drinopolju; da će biti oslobođeni plaćanja badža-putne carine (uvozne, izvozne i tranzitne), te da imovina Dubrovčanina koji umre u Carstvu neće pripasti Turcima, nego njegovom nasljedniku.⁸ Plaćanje carine od 2% bila je zapravo izuzetna, možda i najveća povlastica koju su Dubrovčani ikad uspjeli izboriti od Osmanlija. Treba napomenuti da je 1510. godine (Bajazid II) carina za muslimane iznosila 3%, za haračane 4%, za strance 5%, a za dubrovačke trgovce 2%.⁹ Jedino je Selim I, 1512. godine bio naredio da Dubrovčani imaju plaćati carinu kao i ostali stranci, no već slijedeće godine ova je odredba bila ukinuta. Godine 1521. Sulejman II je donio novu uredbu, po kojoj Dubrovčani u Rumeliji svoje carinske obaveze mogu plaćati cariniku kojeg sami odrede. Tako su postali zakupnici carine i u carsku blagajnu uplaćivali su novac u ime tog zakupa.¹⁰ Godine 1550. isti je sultan odredio da se u Brusi (prijestolnica od 1326—1366), Jedrenu (prijestolnica od 1366—1453) i Istambul (prijestolnica od 1453) ima plaćati carinu od 5%.¹¹

Iz dugog niza nameta koji su nabrojani u tekstu fermana, a kojih su dubrovački trgovci bili oslobođeni, trebalo bi prije svega izdvojiti četiri tzv. rajinska nameta. To su džizja — glavarina, koju su godišnje plaćali svi odrasli i za rad sposobni nemuslimani, podanici muslimanske države; ispendže — osobni porez koji su plaćali svi nepovlašteni stanovnici Carstva, bili oni muslimani ili kršćani; avariz-i divanije — čitav niz obaveza koje su u početku nametane u posebnim prilikama kao naknada za državne izdatke. Kasnije su te obaveze postale redovne i odnosile su se na podanike Osmanskog Carstva; tekalif-i orfiye — još jedan niz nameta koji se opet odnosi na podanike Carstva, uveden po nahođenju vladara, a zasnovan na šerijatskom, običajnom ili nasljednom pravu. Ova četiri nameta odnose se na trgovce koji su živjeli u trgovačkim kolonijama u Carstvu jer je svaki stranac nakon jednogodišnjeg boravka u njemu, ubrajan u raju i kao takav podlijebao je svim rajinskim porezima. Međutim, dubrovački trgovci stalno nastanjeni u Carstvu imali su sve privilegije kao i njihovi sugrađani. Tako su bili oslobođeni plaćanja ovih nameta.¹²

Stoga su naši trgovci bili oslobođeni i slijedećih nameta: reftije — pristojbe na robu koja se izvozi iz Carstva; masdarije — pristojbe na robu koja se uvozi u Carstvo; pandurine — nameta namijenjenog za izdržavanje pograničnih stražara; vama — nameta na trgovinu kožama, uvedenog krajem XVIII. stoljeća; mururije — tranzitne takse; badža na vosak; avaida — poreza na prihod; kantarije — takse za vaganje na velikoj tržnoj vagi.

U drugom dijelu izlaganja sultan navodi da mu je dato na znanje da je dubrovački kapetan isplovio sa svojim ljudima, brodom pod dubrovačkom zastavom, pa je zamoljen da spomenutog kapetana zaštititi od sjevernoafričkih gusara.

⁸ I. Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, SAN, Posebna izdanja, knjiga CC, Istorijski institut, knjiga 3, Beograd, 1952, str. 91, 92.

⁹ *Ibid.*, str. 225, 226.

¹⁰ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. I*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980, str. 271.

¹¹ *Ibid.*, II, str. 43.

¹² N. H. Biegmann, o. c. (7), str. 65—73.

Ferman kapetanu Grguru Mrgudiću:

On (Bog)

Tugra: Osman, sin Mustafe hana, uvijek pobjedonosan

Najplemenitijem zapovjedniku, prvaku slavni velikana, uglednom i cijenjenom, moćnom i uvaženom, admiralu flote (praznina) kojemu je ukazana naročita milost najuzvišenijeg vladara, neka je trajna njegova blagodanost; ponosima među sucima i mudracima, izvorima vrlina i rječitosti, sucima na Sredozemnom i Egejskom moru; opunomoćenicima sudaca na otocima Hiosu i Cipru, neka im se povećaju vrline; ponosima među sebi jednaki- ma, nadzornicima luka u spomenutim oblastima i ostalim časnicima; kad dođe uzvišeni carski znak, neka se zna:

Predstavnik dubrovačke vlastele na mojem dvoru, uzor među uglednicima kršćanske nacije, Đuro Kiriko, neka mu se život završi sa dobrim, podnio je mojem Pragu Sreće molbu pod pečatom, u kojoj moli da se nitko ne upliće u imovinu, tegleće životinje i ostalu robu dubrovačkih trgovaca koji trguju po mojem zaštićenom Carstvu; da ih nitko ne uznemiruje i ne zahtijeva od njih da plaćaju badž. Neka oni, kako je prije uglavljeno, po svim rumelijskim pokrajinama, osim u gradovima Istambul, Brusi i Jedrenu, plaćaju svojem zakupniku carine dvije aspre na sto aspri od prodane robe, koju su donijeli kopnom ili morem i prodali. Neka svakih šest mjeseci donesu i predaju u moju carsku blagajnu 50 000 aspri u ime zakupa. Ako Dubrovčanin umre u mojem zaštićenom Carstvu, neka se u njegovu imovinu ne upliću skupljač carskog fiskusa i djelatelj nasljeđa, jer će doći njegov nasljednik i zatražiti njegovu imovinu. Nakon što dubrovački trgovci plate carinu na robu koju su kupili u mojem zaštićenom Carstvu, neka od njih nitko ne uzima novac za namete reftije u masdariju, jer je to suprotno uobičajenom. Neka se od sada pa nadalje, od njih ne traži ništa od novouvedenih nameta. Ako im netko u mojem zaštićenom Carstvu nanese štetu, neka se meni o tome podnese predavka, da bi, kako treba, krivac bio kažnjen a šteta nadoknađena. Neka se prema sadržaju uzvišene vjerodajnice od dubrovačkih trgovaca ne zahtijeva da plaćaju džizju, ispendžu, avariz-i divanije, tekalif-i orfije, pandurinu, vam, mururiju, badž na vosak, kantariju, avaid i ostale namete. To je u skladu s plemenitim odredbama koje se od davnina izdavaju.

Sada mi je dato na znanje da je dubrovački kapetan Grgur Mrgudić kretno sa svojim ljudima iz Dubrovnika brodom, da bi trgovao na otocima Cipru, Hiosu i Kreti, i po ostalim oblastima koja su pod vašom jurisdikcijom. Nakon što plati carinu na robu koju je kupio ili prodao, što je u skladu sa klauzulama uzvišene vjerodajnice plemenitih odredbi koje se od davnina izdavaju i carske diplome, neka ga nitko ne uznemiruje suvišnim potraživanjima. Kad ga na moru susretne alžirski, tuniski, tripolitanški, marokanski i ostali zapovjednici, neka im ne bude dozvoljeno da ga napadaju. Neka spomenutom kapetanu i njegovim ljudima pod svaku cijenu pruže pomoć i zaštitu.

Zatraženo je da se po ovom pitanju spomenutom kapetanu izda moje uzvišeno carsko naređenje. Kad je izvršen uvid u propisane norme i u uzvišenu vjerodajnicu, koja se čuva na mojem carskom sudu, pronađeno je da je formulirano i zapisano da se postupi na gore navedeni način. Zato je iz-

data moja naredba koja je u skladu sa onima koje su već prije izdate, kao i sa uzvišenom vjerodajnicom.

N a r e đ u j e m :

Kad stigne dokument sa mojim plemenitim naređenjem, postupite u skladu s njim; kad spomenuti kapetan plati carinu na kupljenu ili prodanu robu u oblastima koje su pod vašom jurisdikcijom, a što je u skladu sa kladuzulama uzvišene vjerodajnice, ranije izdanih naređenja i carske diplome, nemojte ga uznemiravati suvišnim potraživanjima; kad alžirski, tuniski, tripolitanski, marokanski i ostali zapovjednici susretnu spomenutog kapetana na moru, nemojte dozvoliti da mu dosađuju, nego neka mu pod svaku cijenu pruže pomoć i zaštitu. Postupajte prema sadržaju mog plemenitog naređenja. Tako da znate, da nakon uviđaja ovo moje plemenito naređenje ostavite u rukama spomenutog kapetana i da se oslonite na ovaj časni znak.

Pisano sredinom mjeseca rebi'-ul-ahir, god. 1169. (14—24. siječnja 1756.), u čuvenom Konstantinopolu.

Među fermanima koji su našim pomorcima trebali omogućiti sigurniju plovidbu, nalazi se i 6 fermana za neometan prolaz kroz Dardanele (tzv. izni-sefine fermani). Po jedan je izdat kapetanima Jakovu Šodrnji (1764) i Petru Kosaru (?) (1764), a četiri kap. Marinu Ljubibratiću (1768—1770).¹³ Fermani su naslovljeni na opunomoćenike sudaca i na kastelane na kulama Dardanela. Dokumenti su identičnog sadržaja, kratki su i jasni. Od naslova se traži da ne zadržava brod određenog kapetana nakon što mu se izda priznanica o plaćenju carini, te nakon što se brod pregleda i utvrdi da u njemu nema zabranjenih artikala.

Ovdje će biti naveden prijevod fermana izdatog kap. Jakovu Šodrnji:

On (Bog)

Tugra sultana Mustafe III

Ponosima među opunomoćenicima sudaca kula Dardanela, koji postupaju po zakonu — neka im se poveća mudrost, i kastelanima kula Dardanela, ponosima među onima koji su određeni biti čuvarima — neka taj posao obavljaju još bolje; kad stigne uzvišeni carski znak, neka se zna:

Predstavnik dubrovačke vlastele na mojem dvoru, ponos kršćanske nacije, Đuro Kiriko, neka mu se život završi sa dobrim, podnio je mojem Pragu Srće molbu pod pečatom, zamolivši moje carsko naređenje u vezi sa slijedećim:

Dubrovački kapetan Jakov Šodrnja uputio se brodom u moje Carstvo. Kad plati carinu na robu, koju u Carstvo unese ili na onu koju je kupio da bi je iznio, neka mu se izda priznanica, što je u skladu sa carskom vjerodajnicom. Kad se odluči vratiti natrag u svoju zemlju, neka se njegov brod prema običaju pretraži. Ako se u njemu ne pronađu zabranjeni artikli, neka se

¹³ A¹⁵²⁵ — Kosaro Petar, 8—18. X — 1764.

A¹⁶ 1 — Šodrnja Jakov, 8—18. X — 1764.

A¹⁶¹³ — Ljubibratić Marin, 31. I—10. II — 1768.

A¹⁶²⁰ — Ljubibratić Marin, 15—25. VII — 1769.

A¹⁶²¹ — Ljubibratić Marin, 10—20. XI — 1769.

A¹⁶²² — Ljubibratić Marin, 8—18. III — 1770.

ne dozvoli da bude zadržavan i neka ga nitko ne spriječava da sigurno otplovi.

Izdato je moje carsko naređenje da se postupi na gore navedeni način.

N a r e đ u j e m :

Kad stigne dokument sa mojim plemenitim naređenjem, postupite u skladu s njim. Kad spomenuti kapetan plati carinu na robu koju je prodao ili kupio, neka mu se po običaju izda priznanica. Neka se na Dardanelima njegov brod pregleda i, ako u njemu nema zabranjenih artikala, neka se ne dozvoli da bude dalje zadržavan i neka ga nitko ne sprečava da prođe. Postupajte u skladu sa sadržajem mojeg plemenitog naređenja. Tako da znate i da se oslonite na ovaj časni znak.

Pisano sredinom mjeseca rebi'-ul-ahir, godine 1178. (8—18. listopada, 1764), u čuvenom Istanbulu.

Dubrovački kapetani znali su ploviti s fermanima izdatim na druga ime-na. Dokazi za to nalaze se i među ovim fermanima. Tako je u ferman pod signaturom A¹⁴¹⁷ umetnut dokumenat na talijanskom jeziku, koji je zapravo popis posade sa broda »Sv. Margherita«. Iako je ferman izdat kap. Đuru Radiću, na ovom popisu on se vodi kao pilot, dok je kapetan broda Ivan Belen iz Rijeke.

Na poleđini fermana pod signaturom A¹⁷¹, pored imena kap. Krista Fiskovića, na kojeg je ovaj dokument zaista naslovljen, navedeno je i ime kap. Nikole Andričevića starijeg.

Na poleđini fermana pod signaturom A¹⁴²⁵, izdatog kap. Nikoli Zlošilu, na talijanskom jeziku piše da je dokument proslijeđen kap. Nikoli Gagliardeliju.

Na poleđini fermana (A¹⁷¹²) izdatog kap. Mihju Vojvodiću, piše da je ferman predat kap. Baldu Ljubišiću.

Na poleđini fermana (A¹⁷²⁵) navedeno je ime kap. Vlaha Krilanovića starijeg, a u tekstu je navedeno ime kap. Luke Fiskovića.

Na poleđini fermana (A¹⁸⁶), izdatog kap. Franu Bruni, zapisano je da je ferman predat kap. Ivanu Glumcu u Genovi, 10. XI—1789.

Iako su sultanovi fermani bili vrlo korisni dubrovačkim pomorcima, oni su se u rusko-turskom ratu upravo zbog njih našli u ozbiljnoj opasnosti. Ova zategnuta situacija potrajala je od 1769. do 1774. godine.¹⁴ Iz popisa kape-tana zaštićenih fermanom ne možemo precizno utvrditi koliko ih je u ovom periodu bilo izdato jer moramo uzeti u obzir da je određeni broj ovih dokumenata zagubljen. Prema popisu, izdat je svega jedan ferman, iz čega ipak možemo zaključiti da je broj molbi za izdavanje fermana u tom razdoblju bio znatno smanjen.

Zaključak:

Nakon što su godine 1744. tripolitanski gusari oteli jedan dubrovački brod, vlada je odlučila poduzeti sve mjere, da bi zaštitila svoje pomorce i plovila. Zatražila je od Porte da za svaki pojedini brod izda ferman. Porta je pristala, jer joj je i samoj bilo u interesu da dubrovačkih brodova bude što više u njenim vodama. Četrdesete godine XVIII. stoljeća su i inače doba,

¹⁴ I. Mitić, Dubrovačka država u međunarodnoj zajednici, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1988, str. 112.

kad se dubrovačko pomorstvo nakon određene stagnacije iznova počinje razvijati, a ferman kao garancija zaštite od sjeverno-afričkih gusara, ohrabrio je naše pomorce, koji se sve češće pojavljuju na Levantu i u Carigradu.

Molbe za izdavanje ovakvih fermana podnosili su dubrovački konzuli u Carigradu, kao i poklisari harača. Iako su po izdavanju »uzvratnog« fermana, molbe općenito ostajale na sultanovom dvoru, Dubrovčanima je često bilo dozvoljeno da ih zadrže. Tako je u Historijskom arhivu u Dubrovniku pronađena molba za izdavanje fermana kap. Ivanu Habiću.

Svi fermanni našim kapetanima identičnog su sadržaja i naslovljeni su na admirala turske flote, te na suce, njihove opunomoćenike i lučke nadzornike na Sredozemnom i Egejskom moru. Od naslova se traži da datog kapetana zaštititi od sjevernoafričkih gusara i da dubrovačke trgovce ne opterećuje nametima, kojih su oni oslobođeni prema »uzvišenoj vjerodajnici, carskoj diplomi i plemenitim naređenjima koja se od davnina izdavaju«.

Među ovim dokumentima nalazi se 6 fermana za neometan prolaz kroz Dardanele. Naslovljeni su na opunomoćenike sudaca i kastelane na kulama Dardanela, od kojih se traži da ne zadržavaju datog kapetana nakon što plati carinu, te nakon što se utvrdi da na njegovom brodu nema zabranjenih artikala.

Prilog: Popis imena kapetana opskrbljenih fermanom

Uz svako ime kapetana data je signatura njegovog fermana, kao i datum kad je ferman izdat. Pošto u originalima nije naznačen točan dan u mjesecu, nego dekada, tako je i izvršeno preračunavanje datuma po hidžretskom kalendaru na datume po gregorijanskom kalendaru.

A ¹² 15 — Barbarić Luka, 8—18. XI — 1743.	A ¹³ 1 — Karabuća Josip, 10—20. IV — 1758.
16 — Vachetti Marko Jakova, 1—10. VIII — 1744.	2 — Pasquali Vlaho, 10—21. III — 1758.
17 — Barbarić Jakov, 5—15. III — 1745.	3 — Orebić Antun, 19—29. V — 1758.
20 — Mrgudić Grgur, 14—24. I—1746.	5 — Taljeran Nikola Antunov, 10—21. IV — 1758.
21 — Bratić Mato, 23. XI—3. XII — 1757.	6 — Filipacchi Đuro, 29. V—8. VI — 1758.
22 — Šodrnja Jakov, 23. XI—3. XII — 1757.	7 — Pasabanda Mato, 29. V—8. VI — 1758.
23 — Belatin Ivan, 3—13. XII — 1757.	8 — Nardelli Nikola, 18—28. VI — 1758.
24 — Franović Kristo, 23. XII — 1757. — 2. I — 1758.	9 — Kazilar Ivan Jakova, 18—28. VI — 1758.
25 — Ciapetti Josip, 23. XII — 1757. — 2. I — 1758.	10 — Ljubibratić Marin, 28. VI—8. VII — 1758.
26 — Bartuli Ivan, 3—13. I — 1758.	11 — Božović Šimun, 27. VII—6. VIII — 1758.
27 — Pugliesi Antun Paskov, 11—21. III — 1758.	12 — Palikuća Jakov, 27. VII—6. VIII — 1758.
28 — Papi Antun, 11—21. III — 1758.	13 — Jakšić Mato, 16—26. VIII — 1758.
29 — Kuničić Tomo, 11—21. III — 1758.	14 — Kazilar Jakov Ivanov, 4—14. IX — 1758.
30 — Grgić Marko, 11—21. III — 1758.	

- 15 — Bratić Antun, 14—24. IX — 1758.
- 16 — Flori Frano, 14—24. IX — 1758.
- 17 — Bizaro Mato Ivanov, 14—24. IX — 1758.
- 18 — Božović Ivan, 24. IX—4. X — 1758.
- 19 — Ljubak Matija, 24. IX—4. X 1758.
- 20 — Suknić Bartul, 2—12. XI — 1758.
- 21 — Kazilar Ivan Ilijin, 2—12. XI — 1758.
- 22 — Belatin Mato Antunov, 2—12. XI — 1758.
- 23 — Marković Ivan, 2—12. XI — 1758.
- 24 — Fisković Kristo, 20—30. I — 1759.
- 25 — Kerša Josip, 20—30. I — 1759.
- 26 — Daničić Cvijeto, 2—12. XII — 1758.
- 27 — Papi Nikola, 28. II—10. III — 1759.
- 28 — Maras Stijepo, 19—29. IV — 1759.
- 29 — Bettera Bartul, 19—29. IV — 1759.
- 30 — Pušić Jerolim, 28. IV — 8. V — 1759.
- A¹⁴ 1 — Skurić Petar, 7—17. VI — 1759.
- 2 — Ljubak Mato, 16—26. VII — 1759.
- 3 — Bizaro Vicko Ivanov, 25. VIII 4. IX — 1759.
- 4 — Ljubak Ivan, 25. VIII—4. IX — 1759.
- 5 — Šuljažić Frano, 25. VIII—4. IX — 1759.
- 6 — Bronzić Nikola, 23. X—2. XI — 1759.
- 7 — Kuničić Stijepo, 12—22. XII — 1759.
- 8 — Srgota Luko, 12—22. XII — 1759.
- 9 — Vodopić Petar, 10—20. III — 1760.
- 10 — Kristić Kristo Petrov, 8—18. IV — 1760.
- 11 — Luchini Augustin, 8—18. IV — 1760.
- 12 — Ciapetti Đuro, 15—25. VI — 1760.
- 13 — Kazilar Antun Ivanov, 2—12. X — 1760.
- 14 — Kocelj Antun, 2—12. X — 1760.
- 15 — Šodrnja Luko Ivanov, 2—12. X — 1760.
- 16 — Gurić Vicko, 19—29. XII — 1760.
- 17 — Radić Đuro, 29. XII — 1760—8. I — 1761.
- 18 — Božović Đuro, 29. XII — 1760—8. I — 1761.
- 19 — Fisković Luka, 6—16. II — 1761.
- 20 — Đurišić Mato, 8—18. III — 1761.
- 21 — Benevoli Baldo, 28. III—7. IV — 1761.
- 22 — Šodrnja Ivan Lukov, 16—26. V — 1761.
- 23 — Fisković Mato Cvitov, 24. VI 4. VII — 1761.
- 24 — Kavović Frano, 4—14. VII — 1761.
- 25 — Zlošilo Niko, 30. IX—9. X — 1761.
- 26 — Dominković Antun, 22. VIII —1. IX — 1761.
- 27 — Rusković Ivan, 30. IX—10. X — 1761.
- 28 — Kuničić Luka, 20—30. X — 1761.
- 29 — Tvrdiša Ivan, 15—25. II — 1762.
- 30 — Pilato Antun, 25. II — 7. III — 1762.
- A¹⁵ 1 — Polovini Alessandro, 15—25. IV — 1762.
- 2 — Šodrnja Ivan Lukin, 15—25. IV — 1762.
- 3 — Bratić Petar Ilijin, 13—23. VII 1762.
- 4 — Saraca Vlaho, 13—23. VII — 1762.
- 5 — Maras Ivo, 23. VII — 2. VIII — 1762.
- 6 — Srgota Petar, 1—19. IX — 1762.
- 7 — Belatin Antun Franov, 11—21. IX — 1762.
- 8 — Kudinović Kristo, 30. IX—10. X — 1762.
- 9 — Tulić Jakov, 20—30. X — 1762.
- 10 — Kazilar Augustin, 18—28. XI — 1762.
- 11 — Kunić Petar, 8—18. XII — 1762.

- 12 — Bettondi Vincenzo, 7—17. I — 1763.
- 13 — Kopsić Tomo, 16—26. I — 1763.
- 14 — Kopsić Tomo, 16—26. I — 1763.
- 15 — Krilanović Antun, 25. IV—5. 5. — 1763.
- 16 — Palikuća Mato, 12—22. VII — 1763.
- 17 — Hidža Ivan, 12—22. VII — 1763.
- 18 — Maras Ivan, 31. VIII—10. IX 1763.
- 19 — Litrica Antun, 19—29. IX — 1763.
- 20 — Medini Luca, 4—14. II — 1764.
- 21 — Daničić Petar, 21. VI—1. VII — 1764.
- 22 — Brandini Miho, 21. VII—1. VIII — 1764.
- 23 — Filipacchi Antun, 10—20. VIII — 1764.
- 24 — Račić Bartolomeo, 29. VIII — 8. IX — 1764.
- 26 — Gagliuffi Antun, 18—28. X — 1764.
- 27 — Ilijić Nikola, 6—16. XI — 1764.
- 28 — Daničić Petar, 4—14. I — 1765.
- 29 — Popović Antun, 5—15. I — 1765.
- 30 — Grgić Nikola, 3—13. II — 1765.
- A¹⁶ 2 — Logorizzi Pavao, 2—12. V — 1765.
- 3 — Baeni Marko, 30. VI—10. VII — 1765.
- 4 — Andričević Marko, 27. IX—7. X—1765.
- 5 — Krstić Petar, 27. IX—7. X — 1765.
- 6 — Jakšić Stjepan Matov, 14—24. XII — 1765.
- 7 — Tasović Melhior, 14—24. XII 1768.
- 8 — Rafaeli Đuro, 2—12. I — 1767.
- 9 — Vojvodić Miho, 2—12. I 1767.
- 10 — Milković Nikola, 19—29. VII — 1767.
- 11 — Jakulić Rado, 3—13. XII — 1767.
- 12 — Božović (?) Božo, 31. I— 10. II — 1768.
- 14 — Kunić Petar, 30. III — 9. IV — 1768.
- 15 — Politika Pasko, 9—19. V — 1768.
- 16 — Župa Frano Matov, 28. V—7. VI — 1768.
- 17 — Dominković Ivan, 5—15. VIII — 1768.
- 18 — Lupi Mato Ivanov. 4—14. IX — 1768.
- 19 — Krilanović Antun Vlahov, 2—12. XI—1768.
- 23 — Flori Luka Franov, 27. V—6. VI — 1770.
- 24 — Daničić Petar, 11—21. VI — 1775.
- 25 — Kosovac Nikola, 9—19. VIII—1775.
- 26 — Krilanović Antun, 9—19. VIII — 1775.
- 27 — Munić Ivan, 19—29. VIII — 1775.
- 28 — Ljubak Mato, 19—29. VIII — 1775.
- 29 — Kuničić Tomo, 19—29. VIII — 1775.
- 30 — Ciapetti Josip, 19—29. VIII — 1775.
- A¹⁷ 1 — Fisković Kristo, 19—29. VIII — 1775.
- 2 — Skurić Petar, 28. VIII—7. IX — 1775.
- 3 — Andričević Marko, 17—27. IX — 1775.
- 4 — Drašković Luka, 17—27. IX — 1775.
- 7 — Mrčić Ivan, 22. III—1. IV—1776.
- 8 — Bota Mato, 30. IV—10. V — 1776.
- 9 — Bagović Đuro, 8—18. VII — 1776.
- 10 — Bratić Petar Ilijin, 8—18. VII — 1776.
- 11 — Kovačević Frano, 18—28. VII — 1776.
- 12 — Vojvodić Miho, 5—15. IX — 1776.
- 13 — Đurišić Mato, 5—15. X — 1776.
- 14 — Bogoje Jakov, 3—13. XI — 1776.
- 15 — Andrović Rado, 3—13. XII — 1776.
- 16 — Nardelli Nikola, 3—13. XII — 1776.
- 17 — Lupi Miho, 27. VI—7. VII — 1777.
- 18 — Božović Jakov stariji, 27. VI —7 VII — 1777.
- 19 — Jerinić Petar, 27. VI—7. VII — 1777.

- 20 — Mitrović Tomo, 15—25. VIII — 1777.
- 21 — Monković Kristo, 25. VIII—4. IX — 1777.
- 22 — Taljeran Nikola Antunov, 1—11. XII — 1777.
- 23 — Matković Frano, 1—11. XII — 1777.
- 24 — Fisković Stjepan, 20—30. I — 1778.
- 25 — Fisković Luka Stjepanov, 20—30. I — 1778.
- 26 — Bartulović Ivan, 9—19. II — 1778.
- 27 — Medini Ivan Jakova, 9—19. II — 1778.
- 28 — Bjelan Marko, 11—21. III — 1778.
- 30 — Brandini Miho, 10—20. IV — 1778.
- A¹⁸ 1 — Vasiljević Mato, 7—17. VI — 1778.
- 2 — Orebić Josip, 25. VIII—4. IX — 1778.
- 3 — Trojani Petar, 1—11. XII — 1778.
- 4 — Hidža Antun, 19—29. I — 1779.
- 5 — Šodrnja Ivan Lukin, 19—29. I — 1779.
- 6 — Bruni Frano, 19—29. I — 1779.
- 7 — Romano Tomo, 18—28. II — 1779.
- 8 — Medini Luka, 29. III — 8. IV — 1779.
- 9 — Gurić Marko, 28. IV—8. V. — 1779.
- 10 — Božović Ivan, 28. IV—8. V — 1779.
- 11 — Lupi Ivan, 17—27. V — 1779.
- 12 — Miletić Andrija, 26. VI—6. VII — 1779.
- 13 — Brailo Božo stariji, 12—22. IX — 1779.
- 14 — Karabuća Vicko Josipov, 2—12. X — 1779.
- 15 — Grumović Božo, 30. XI—10. XII — 1779.
- 16 — Martelletti Vlaho, 28. I—7. II — 1780.
- 17 — Brseč Ivan, 4—14. VI — 1780.
- 18 — Kovačević Frano Antunov, 22. VIII—1. IX — 1780.
- 19 — Šiša Božo, 20—30. X — 1780.
- 20 — Taljeran Miho, 28. XI—7. XII — 1780.
- 21 — Župa Antun Matov, 25. II — 7. III — 1781.
- 22 — Valjalo Stijepo, 25. V—4. VI — 1781.
- 23 — Peričević Luka, 25. IV—5. V. — 1781.
- 24 — Savinović Ilija, 23. VI—3. VII — 1781.
- 25 — Radić Luka Ivanov, 10—20. X — 1781.
- 26 — Skorić Ivan, 18—28. XI — 1781.
- 27 — Filipacchi Stijepo, 28. XI—8. XII — 1781.
- 28 — Grgić Nikola, 5—15. I — 1782.
- 29 — Pušić Antun Jerolimov, 14—24. V — 1782.
- 30 — Fisković Josip Kristov, 4—14. II — 1783.
- A¹⁹ 1 — Mitrović Petar stariji, 24. II — 6. III — 1783.
- 2 — Vojvodić Miho, 24. II—6. III — 1783.
- 3 — Lombrović Petar, 26. III—5. IV — 1783.
- 4 — Božović Antun, 22. VI— 2. VII — 1783.
- 5 — Kovač Miho, 8—18. X — 1783.
- 6 — Ruretti Antun, 26. XI—6. XII — 1783.
- 7 — Betondi Antun stariji, 16—26. XII — 1783.
- 8 — Kazilar Ivan Jakova, 24. I—3. II — 1784.
- 9 — Grumović Mihajlo, 2—12. IV — 1784.
- 10 — Župan (?) Baldo, 28. VIII—7. IX — 1784.
- 11 — Gurić Ivan, 26. IX—6. X — 1784.
- 12 — Čingrija Miho, 26. IX—6. X — 1784.
- 13 — Kavović Josip, 14—24. XI — 1784.
- 14 — Fisković Mato Kristov, 12—22. III — 1785.
- 15 — Vilenik Pasko Vickov, 11—21. IV — 1785.
- 16 — Tomašić Nikola, 29. VI—9. VII — 1785.
- 17 — Krivelja Josip, 5—15. IX — 1785.
- 18 — Glabalo Antun, 15—25. IX — 1785.
- 19 — Trimaldi Antun Franov, 2—12. I — 1786.

20 — Đuračić Antun, 28. VII—7. VIII — 1786.	26 — Vachetti Jakov stariji, 17—27. VI — 1787.
21 — Bošković Božo, 17—27. VIII — 1786.	27 — Lučić Baldo, 12—22. XI — 1787.
22 — Pilković Ivan Lukin, 26. VIII —5. IX — 1786.	28 — Gardan Rado, 11—21. XI — 1787.
24 — Nardelli Josip stariji, 21—31. III — 1787.	29 — Kunica Josip, 15—25. VII — 1788.
25 — Pavović Ivan stariji, 17—27. VI — 1787.	A ²⁰ 11 — Jakulić Frano, 30. IV—10. V 1776.

Vesna Miović-Perić

THE FIRMANs FOR DUBROVNIK SEAMEN

Summary

The author here discusses firmans issued to Dubrovnik seamen from 1743—1783 in order to protect them from north African pirates in the Mediterranean.

Dubrovnik consules and tax envoys applied for firmans in Constantinople. All the firmans are of identical contents addressed to the admiral of Turkish fleet, judges, their representatives or port officials in the Mediterranean or Egean sea. The addressee is requested to protect the captain from north African pirates and Dubrovnik merchants from high taxes. As an example, a translation of a firman issued to captain Grgur Mrgudić in 1756 is enclosed as well as 6 other firmans allowing free passage through Dardanele.